

УДК 658.5.012.32:65.011.3

Цвігун Т.В.

Хмельницький національний університет

КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуті та проаналізовані основні підходи щодо класифікації ризиків. На основі проведеного аналізу розроблена комплексна класифікація ризиків підприємства.

Ключові слова: ризик, поділ ризиків, класифікаційна ознака, групи ризиків, комплексна класифікація ризиків підприємства.

Tsvigun T.

ENTERPRISE RISK CLASSIFICATION

The article reviewed and analyzed the main approaches to the classification of risk. Based on the analysis developed a comprehensive classification of risk of the enterprise.

Key words: risk, risk sharing, classification features, risk groups, integrated enterprise riskclassification.

Цвігун Т.В.

КЛАССИФИКАЦИЯ РИСКОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены и проанализированы основные подходы к классификации рисков. На основе проведенного анализа разработана комплексная классификация рисков предприятия.

Ключевые слова: риск, разделение рисков, классификационный признак, группы рисков, комплексная классификация рисков предприятия.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У зв'язку з активним розвитком та ускладненням економічних, соціальних, політичних процесів дедалі частіше з'являються нові види ризиків. Їх поява впливає на діяльність підприємств і призводить до непередбачуваних наслідків. Саме тому виникає потреба у класифікації наявних ризиків для подальшого управління ними.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання класифікації ризиків висвітлили в своїх працях багато авторів, зокрема Вітлінський В.В., Гранатуров В.М., Хохлов Н.В., Лук'янова В.В., Івченко І.Ю., Грачов В.І., Шапкін А.С., Левченко М.О., Лопатовський В.Г. та інші.

Однак, незважаючи на досить велику кількість праць з проблем класифікації ризику, сьогодні немає однозначного підходу щодо поділу ризиків підприємства. Тому очевидно є потреба в ґрунтовних

дослідженнях існуючих класифікаційних ознак ризиків та створення на їх основі найбільш оптимальної класифікації ризиків підприємства.

Цілі статті. Дослідження теоретичних основ та основних проблем класифікації ризиків підприємства допомагає визначити такі основні цілі нашої статті: виділення та аналіз існуючих підходів до класифікації ризику та формування власної комплексної класифікації ризиків підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Класифікація – це поділ множини об'єктів на підпорядковані підмножини за їх подібністю або відмінністю.

Класифікація ризиків – це поділ ризиків на окремі групи за певними ознаками для досягнення поставлених цілей.

Класифікація ризиків формує їх структуру, для опису якої використовують поняття група, підгрупа, клас, підклас, вид, підвид тощо. Кожний клас, вид або група характеризуються певними ознаками, які є однорідними. Кількість груп і їх вміст визначаються лише в процесі класифікації. Саме цим зумовлені різні підходи науковців до поділу ризику за різними класифікаційними ознаками.

Виділимо групи ризиків, які притаманні економіці загалом та підприємству зокрема.

За основними факторами ризику поділяються [2, 4, 5, 13] на:

- політичні;
- економічні.

За терміном дії виділяють [4, 5, 7, 13, 21] ризики:

- ретроспективні;
- поточні;
- перспективні.

За родом небезпеки поділяють [7, 8, 17, 21] ризики на:

- техногенні (спричинені господарською діяльністю людини);
- природні (не залежать від діяльності людини);
- змішані (події природного характеру, які спричинені господарською діяльністю людини).

За ступенем системності ризику класифікують [8, 9, 13] на:

- системні;
- несистемні.

За характером (формою, часом) прояву ризику є [13]:

- короткострокові і довгострокові;
- дискретні і неперервні;
- випадкові.

За джерелами виникнення ризику поділяються [13] на:

- обумовлені змінами зовнішнього ринкового середовища і діяльністю держави;

- власне господарські;
- пов'язані з особою людини;
- обумовлені природними факторами.

За причинами (природою) виникнення ризику є [13]:

- суб'єктивні;
- об'єктивні;
- уявні.

За терміном оцінки і врахуванням ризику виділяють [2, 8, 13]:

- випереджаючі ризики;
- своєчасні;
- запізнілі.

За рівнем (ступенем) ризику можна поділити на [13]:

- низькі (мінімальні, оптимальні);
- помірні (допустимі, середні);
- повні (максимальні, критичні, катастрофічні).

За об'єктами, на які спрямовані ризики виділяють [7, 8, 13, 18]:

- майнові ризики;
- спричинення збитків життю і здоров'ю громадян.

За ступенем обґрунтованості виокремлюють [2, 8, 13] ризики:

- раціональні (обґрунтовані);
- нераціональні (частково обґрунтовані);
- авантюрні.

За сукупністю використання інструментів оцінки та управління розглядають [13]:

- портфельні ризики;
- індивідуальні ризики.

За характером обліку (за сферою виникнення) ризику є [1, 11 20]:

- зовнішні;
- внутрішні.

За характером дії (можливими наслідками) ризику поділяються [3, 4, 5, 7, 8, 9, 12, 13, 16, 17, 21] на:

- чисті;
- спекулятивні.

За масштабами (спрямованістю) впливу ризику є [2, 8, 13]:

- одноосібні;
- групові.

Найбільш поширена по класифікації група ризиків за сферою

виникнення.

За рівнем виникнення (сферою походження) виділяють [13]:

- мегаризик;
- макроризик;
- мезоризик;
- мікроризик.

Група науковців [1, 4, 5, 20] розглядають ризики за сферою виникнення відповідно до основних видів підприємницької діяльності (виробничої, комерційної, фінансової, посередницької, страхування) та поділяють їх на:

- виробничі;
- комерційні;
- фінансові.

Є автори [2, 4, 11], які до ризиків за сферою виникнення ще додають правові (юридичні), організаційно управлінські, інвестиційні та страхові ризики.

Ризики відповідно до сфери виникнення можуть містити ще види та підвиди. Науковці по-різному формують підвиди даних ризиків. Так, виробничі ризики поділяють на технологічні, технічні, виробничі, інноваційні, транспортні, організаційні [10] або технологічні, технічні, інноваційні, майнові [1, 19], або ризики сфери виробництва, сфери забезпечення, кадрові ризики (ризики персоналу) [11].

Комерційні ризики розподіляють на майнові, торгові, маркетингові, ділові, розрахункові [10] або ризики неплатежів, маркетингові, торгівельні, транспортні [1, 19], або майнові, торгівельні, виробничі [7].

Фінансові ризики є ринкові (валютні, інфляційні, ризики ліквідності), кредитні, операційні (інформаційні, юридичні, ризики персоналу, ризики основної діяльності), інвестиційні [10]; або інфляційні, інвестиційні, валютні, відсоткові, кредитні, ризики ліквідності [11]; або ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей (інфляційні, дефляційні, валютні, ризик ліквідності), ризики, пов'язані з вкладенням капіталу (інвестиційні) (ризики втраченої вигоди, ризики зниження прибутковості (процентні, кредитні), ризики прямих фінансових втрат (біржові, селективні, ризики банкрутства, кредитні)) [7, 20]; або валютні, кредитні, інвестиційні [2].

Деякі вітчизняні науковці [5, 16] та зарубіжні автори [6] виділяють такі базові, на їх думку, ризики як операційні, ринкові, кредитні.

Найбільш вдалим, на наш погляд, є підхід, де ризики спочатку поділяються за сферою виникнення на зовнішні та внутрішні, а уже в розрізі даних двох груп здійснюють поділ конкретних видів ризиків за

відповідними факторами. Такий підхід підтримують професори Б. Мільнер і Ф. Льюїс [14, с.50], науковці Подольчак Н. Ю. [15], Лопатовський В. Г. [12, с. 241]

Проаналізувавши кілька класифікацій ризиків, які запропоновані вченими, за загальноприйнятими ознаками, та, зокрема, за сферою виникнення, ми дійшли висновку, що автори поділяють ризики порізно. Поділ ризиків за загальноприйнятими ознаками, швидше за все, можна назвати оглядовим, загальним, який охоплює безліч ризиків, але не здатний акцентувати увагу на основних ризиках, які впливають на діяльність будь-якого підприємства.

Поділ ризиків підприємства за сферою виникнення також не досконалий, оскільки окремі види ризиків дублюються і відносяться одночасно до різних підмножин, можуть бути також складовими один одного. Оптимальний, на нашу думку, підхід, за якого ризики підприємства за сферою виникнення поділяються на зовнішні і внутрішні. Такий підхід дає можливість виокремити основні зовнішні і внутрішні ризики, які впливають на діяльність підприємства.

З огляду на вищевикладене, доцільно сформувати таку класифікацію ризиків, яка була б зручною для подальшого управління ними на підприємстві.

Власна класифікація ризиків підприємства сформована на основі проаналізованих класифікацій та охоплює виділення загальної класифікації ризиків підприємства (рис. 1) та класифікації ризиків підприємства за сферою виникнення (рис. 2). Така комплексна класифікація, на наш погляд, є найбільш вдалою.

Доцільно представити загальну класифікацію ризиків підприємства, яка розроблена автором на основі проаналізованих джерел [2, 4, 5, 7, 8, 9, 12, 13, 16, 18, 21], до якої включені такі ознаки: за сферою виникнення; за об'єктами, на які спрямовані ризики; за рівнем; за ступенем обґрунтованості; за спрямованістю впливу; за терміном врахування; за терміном дії; за ступенем системності (рис. 1).

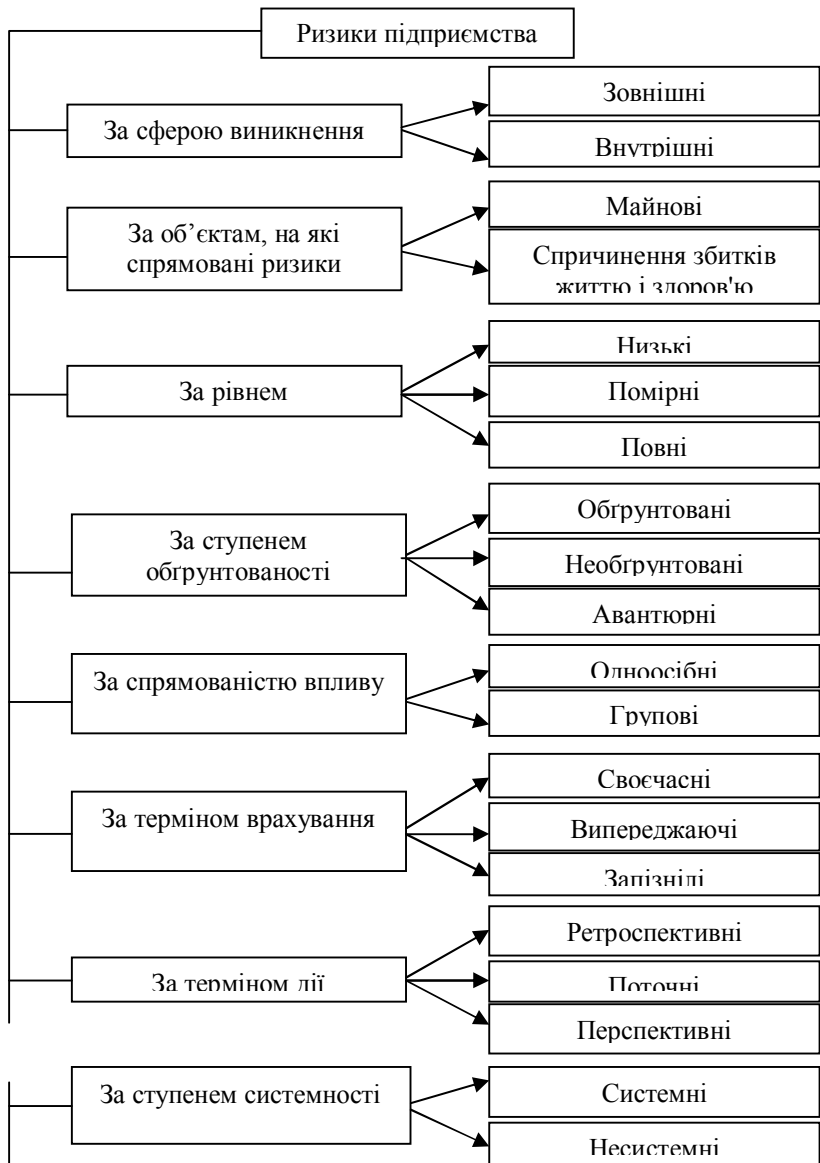

Рис. 1. Загальна класифікація ризиків підприємства, запропонована автором

Класифікація ризиків підприємства за сферою виникнення розроблена автором на основі проаналізованих джерел [1, 2, 4, 5, 7, 10, 11,

19, 20] та вищезгаданого підходу [12, 14, 15] та представлена на рис. 2.

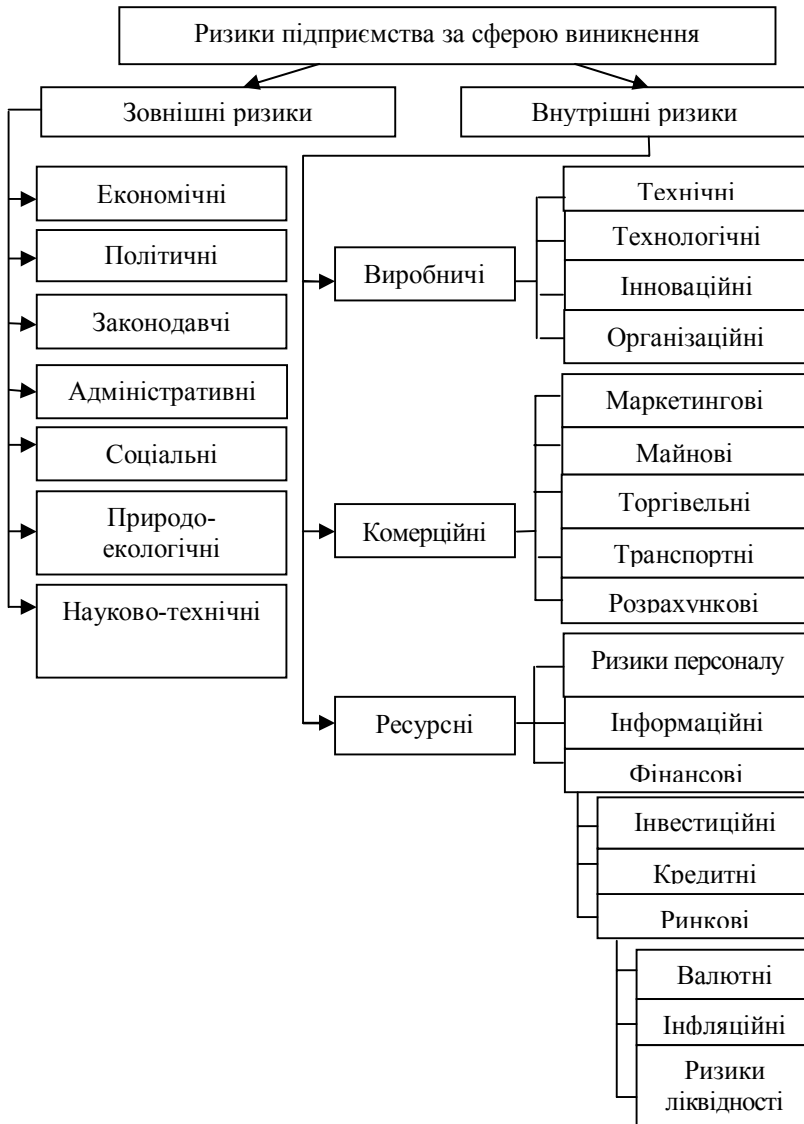

Рис. 2. Класифікація ризиків підприємства за сферою виникнення, запропонована автором

Ризики підприємства за сферою виникнення ми поділяємо на внутрішні та зовнішні. До зовнішніх ризиків віднесемо: економічні, політичні, законодавчі, адміністративні, соціальні, природо-екологічні, науково-технічні. Основний акцент при поділі було зроблено саме на внутрішні ризики, виділяючи додатково в них групи та підгрупи ризиків.

Внутрішні ризики поділено на виробничі (технічні, технологічні, інноваційні, організаційні) комерційні (маркетингові, майнові, торгівельні, транспортні, розрахункові) та ресурсні (ризики персоналу, інформаційні, фінансові (інвестиційні, кредитні, ринкові (валютні, інфляційні, ризики ліквідності).

Висновки. Запропонована комплексна класифікація здається найбільш доречною, виходячи з того, що:

1. Загальна класифікація ризиків підприємства містить перелік ризиків за основними ознаками, що дозволить правильно оцінити вплив ризиків на підприємство.

2. Класифікація за сферою виникнення поділяє ризики підприємства за основним критерієм – сферою виникнення (під впливом зовнішнього або внутрішнього середовища).

3. В класифікації ризиків за сферою виникнення чітко здійснено групування внутрішніх ризиків на три великих групи, які, в свою чергу, були поділені на ризики другого порядку. Окремо були виділені види фінансових ризиків, які найчастіше впливають на підприємство.

4. Наведений перелік ризиків максимально відтворює найбільш ймовірні ризики, що зустрічаються в діяльності підприємств, що дозволяє вчасно застосувати відповідні заходи для зменшення їх впливу.

Отже, здійснивши аналіз досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців щодо класифікації ризиків, нами запропонована власна класифікація ризиків. Дана класифікація відповідає меті її розроблення, вміщує найбільш ймовірні ризики, що зустрічаються в діяльності підприємств, і дає можливість, на нашу думку, здійснювати ефективне управління ними.

1. Беднарська О. Суть та види ризиків у плануванні діяльності машинобудівного підприємства / О. Беднарська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2007. – №23(606). – С. 8–15.
2. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: навч.-метод. посібн. / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. – К.: КНЕУ, 2000. – 292с.
3. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія / В.В.Вітлінський. – К.: КНЕУ, 2004. – 480с.
4. Гранатуров В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения: учеб. пособ. / В. М. Гранатуров. – М.: Изд-во «Дело и Сервис», 1999. – 112с.

5. Грачов В. І. Класифікація ризиків та управління ними / В. І. Грачов, Т. П. Коюда // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 56–60.
6. Економічна енциклопедія: У трьох томах. – Т.3 / [відп. ред С. В. Мочерний та ін.]. – К.: Видавничий Центр «Академія», 2002. – 952с.
7. Івченко І.Ю. Модулювання економічних ризиків і ризикових ситуацій: навч. посібн. / І.Ю.Івченко. – К.: ЦУЛ, 2007. – 344с.
8. Квасницька Р. С. Основні підходи до визначення сутності та класифікаційних ознак ризику в підприємницькій діяльності / Р. С. Квасницька, І. О. Тернавська // Вісник Хмельницького національного університету. – Серія «Економічні науки». – 2008. – № 2. – Т.1. – С. 24–26.
9. Кондрашкін А. Б. Теорія та практика підприємницького ризику: Навчальний посібник / А.Б. Кондрашкін, Т. В. Пепа. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 224с.
10. Конь О. Класифікація ризиків промислового підприємства / О. Конь // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2006. – № 4 (554). – С. 96–103.
11. Левченко М. О. Генезис та класифікація ризиків у діяльності промислових підприємств / М. О. Левченко // Вісник Хмельницького національного університету. – Серія «Економічні науки». – 2009. – №5. – Т.2. – С. 174–178.
12. Лопатовський В. Г. Розробка оптимальної класифікації ризиків, що впливають на діяльність підприємства / В. Г. Лопатовський // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2007. – № 3. – Т.2. – С. 130–137.
13. Лук'янова В. В. Методологічні підходи до класифікації ризиків / В. В. Лук'янова // Вісник Хмельницького національного університету. – Серія «Економічні науки». – 2007. – № 3. – Т.2. – С. 130–137.
14. Мильнер Б. Управление современной компанией: Учебник / Б. Мильнер, Ф. Льюис. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 624 с.
15. Подольчак Н. Ю. Стратегічний менеджмент / Н. Ю. Подольчак. – Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2006. – 224с.
16. Скопенко Н. С. Теоретико-методологічні проблеми визначення ризиків / Н. С. Скопенко // Вісник Хмельницького національного університету. – Серія «Економічні науки». – 2005. – № 2. – Т.2. – С. 224–227.
17. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: Теорія та практика: навч. посіб. / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. – К.: Кондор, 2009. – 200с.
18. Хохлов Н. В. Управление риском: учеб. пособ. / Н. В. Хохлов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 239с.
19. Чалый-Прилуцкий В. А. Рынок и риск: Методические материалы (пособ. для бизнесменов) по анализу, оценке и управлению риском / В. А. Чалый-Прилуцкий. – М.: НИУР, Центр СИНТЭК, 1994. – 183 с.
20. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А. С. Шапкин. – М.: «Дашков и К», 2003. – 544с.
21. Шестопапов Б. Теоретичні основи управління ризиками виробництва / Б. Шестопапов // Економіка та держава. – 2005. – № 12. – С. 60–64.